

БАРХУРДҲОИ ГЕОСИЁСИИ ҚУДРАТҲОИ ЧАҲОНӢ ОМИЛИ МУҲИММИ ЗОҲИРШАВИИ ИФРОТГАРОИИ ДИНӢ-СИЁСӢ

**Маҳмадизода Н.Д. доктори илмҳои фалсафа, профессор, декани
факултети фалсафаи ДМТ**
**Шодиев Р. номзоди илмҳои филология, дотсент, декани факултети
Аврупо ва Осиёи ДМТ**

Байни муҳаққиқон оид ба масъалаҳои марбут ба омилҳои ифротгароии динӣ-сиёсӣ ақидаҳои мухталиф мавҷуданд. Ин ихтилофоти онҳо асосан, дар ду маврид ба назар мерасад: муносибати ҳамдигарро истиснокунандаи дорони таъсироти берунӣ ва дохилӣ. Мавқеи сохторҳои ҳукумати ва уламои суннатӣ дар Тоҷикистон аз бисёр ҷиҳат моил ба нақши муайянкунандагии таъсироти берунӣ мебошад, ки онҳо: таҳсилоти донишҷӯён дар хориҷа, фаъолияти таблиғотӣ, фаъолияти ташкилотҳои ғайридавлатии динӣ, манфиатҳои иқтисодии ширкатҳои трансмиллӣ, манфиатҳои геополитикии давлатҳои ҷудогона ва ғ. ба шумор мераванд. Гурӯҳи дигари муҳаққиқон собит менамоянд, ки омилҳои зухуроти ифротгароии динӣ-сиёсӣ дар Тоҷикистон аз омилҳои дохилӣ вобаста аст. Мо чунин мешуморем, ки барои фаҳмидани моҳияти ифротгароии динӣ-сиёсӣ, таҳлили шароитҳои амиқи иҷтимоӣ-сиёсӣ ва фарҳангӣ-таърихӣ зарур мебошад. Чунки дар шароитҳои мазкур аломатҳои моҳияти ифротгароии динӣ-сиёсӣ дошта, ҳамчун идеология ва як навъи муносибат ифода меёбад.

Дар байни ин аломатҳо, ки ифротгароии динӣ-сиёсиро бо сифати комилан нав муаррифӣ менамояд, дар навбати аввал фаромарзӣ будани он, яъне, бо ҳадафҳои ғасби ҳудуди давлатҳо, минтақаҳои алоҳида ё ҳатто, қитъаҳои истифода шудани онро метавон номбар кард. Дар ҷаҳони муосир ва махсусан, дар кишварҳои исломӣ ихтилофоти минтақавии зиёд мушоҳида мешаванд. Дар таҳқиқотҳо, китобҳо ва монографияҳо мутассил бо чунин таъбирот, ба монанди «минтақаи марзи ноороми исломӣ» дучор омадан мумкин аст, ки дар

зери ин мафҳум, қабл аз ҳама, Шарқи Наздик, Эрон, Афғонистон, Озарбойҷон, Кашмир ва ҷумҳуриҳои Осиёи Миёна дар назар дошта шудаанд.

Пӯшида нест, ки муколамаҳои мақсаднок бо ҷаҳони ислом гарави муҳимми таъминоти бехатарии миллӣ ва минтақавӣ ба шумор меравад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин кӯшишҳои ба харҷ дода мешавад, ки дини исломро бо ҳадафҳои соф сиёсӣ истифода кунанд. Ислом ба сифати як нерӯи ғоявӣ баромад мекунад ва аксари ҳаракатҳои динӣ-ифротгарой кӯшиш менамоянд, ки онро ба мақсади дар Тоҷикистон таъсис додани давлати исломӣ истифода баранд. Пуштибонон ва тарғибгарони ин ғоя барои амалӣ шудани ин мақсадҳои пайваста талош меварзанд. Ба пайдоиши ифротгароии динӣ-сиёсӣ холигии фазои маънавии ҷомеаи тоҷик дар ибтидои солҳои 90-уми асри гузашта сабаб гашт. Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба ин масъала зикр намудааст: «Дар ибтидои солҳои 90-ум дар натиҷаи барҳам хӯрдани собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ дар ҷомеаи тоҷик як навъ фазои холӣ ба вуҷуд омад ва нерӯҳои тундрав талош доштанд, ки ин фазои холиро бо намудҳои мухталифи идеологияҳои динӣ-ифротгарой пур кунанд».¹ Ғояҳои мухталифи динӣ-ифротгарой ва гурӯҳҳои сиёсии исломӣ аз мушкилоти дар солҳои аввали истиқлолият моҳирона ва бо ғараз истифода бурданд. Онҳо бо шиорҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ ба ҳайси муҳолифини ҳукумати марказӣ ва маҳсусан, Ҳизби собиқӣ комуннистӣ ба майдон баромада, заминаи ҷанги шаҳрвандиро омода сохтанд. Гурӯҳҳои динӣ-ифротгарой ва муҳолифин дар зери ниқоби таълимоти дини мубини ислом бар зидди миллати худ ба ҷанг баромаданд, ё чуноне ки худ онҳо мегӯянд, «ҷиҳоди муқаддас» эълон карданд. Яъне, як қатор гурӯҳҳои динӣ-ифротгарой иштирокчиҳои фаъолии ҳодисаҳои ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон буданд. Аз дасти онҳо чи қадар одамони бегуноҳ қон бохта, чи қадар иншоотҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ ва маърифати вайрону валангор шуданд.

---

¹ Раҳмонов Э. Ш. Тысячи лет и одну жизнь. Независимая газета.31.08.1999-С.8.

Дар доираи илмии Тоҷикистон, махсусан дар доираи илмҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ ва гуманитарӣ омилҳои иҷтимоӣ-сиёсии мавҷудияти ифротгароии динӣ-сиёсӣ мавзӯи баҳсу мунозироти доманадор ба шумор меравад. Ба ақидаи Р. Абдулатипов: «Зухуроти ифротгароии динӣ-сиёсӣ якчанд сабаб дорад: барҳам хӯрдани собиқ СССР ва оғозӣ демократикунони ҳаёти ҷамъиятӣ боиси беназорат мондани шуури динӣ гардид. Ин раванд, дар навбати худ, дар шароите ба амал омад, ки кишварҳои Осиёи Марказӣ дар заминаи қувват гирифтани эътирозҳои иҷтимоӣ муттаасил муттаҳидшавии ҳаракатҳои динӣ-ифротии самти исломӣ дошта ва ифротгароии миллатгароёна ба амал омад. Озодиҳои демократӣ, парокандагии иҷтимоӣ-сиёсии ҷомеа, сатҳи хеле пасти дониши рӯҳониёни исломии ин кишварҳо, ба таҳкими мавқеи тундгароии динӣ мусоидат намуданд».² Пас аз пошхӯрии СССР Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тамоюлотӣ наздикшавӣ, ки аз ҷаҳони ислом бармеомад, худро нарму ноустувор нишон дода, сарҳаду дарвозаҳояшро бе ягон таҳлили мусбӣю манфӣ боз кард. Ҳолати таҳти таъсири идеологӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва динии ҷаҳони ислом мондани Тоҷикистон ба миён омад ва ин раванд метавонист боиси муътадил инкишоф ёфтани ҷомеаи мо гардад.

Дар робита ба ин, нуқтаи назари муҳаққиқи исроилӣ оид ба Осиёи Марказӣ В. Месамед ҷолиби диққат аст. Вай чунин мешуморад, ки «дар ин минтақа ифротгароии динӣ-сиёсӣ зимнан на дар зерӣ таъсири омилҳои беруна, балки дар заминаи бунёдгароии динии дохилӣ тавлид ёфт ва оқибат бо идеологияи гурӯҳҳои динӣ-ифротгароӣ омезиш ёфта, ба нерӯи сиёсӣ мубаддал гардид. Ҳукуматдорони маҳаллӣ пинҳонӣ оташи тарғиботи дини исломро хомӯш карда истода, худ алангаи сиёсии равияи бунёдгароиро барафрӯхтанд».³ Бояд қайд кард, ки тундгароии динӣ дар Тоҷикистон якчанд омили пайдоиш дорад: 1. Дар ибтидои солҳои 70-уми асри гузашта ғояҳои тундгароии динӣ ба адабиёт роҳ ёфт. 2. Фишор овардан ба ҳуқуқҳои динӣ ва озодиҳои динии аҳоли (дар баробари ҳодисаҳои иҷтимоӣ-сиёсии кишварҳои

---

² Абдулатипов Р. Радикальному исламу должен противостоять просвещенный: 1998-2010 www.abdulatipov.ru

³ Ислам на постсоветском пространстве: взгляд изнутри. Арт-Бизнес-Центр, 2001-С.187.

Эрон ва Афғонистон) барои пайдоиш ва рушди тундгароии динӣ дар Тоҷикистон заминаҳои мусоид гузоштанд. 3. Омили дигари тундгароии исломӣ дар Тоҷикистон номуайянии нақш ва мавқеи ислом дар ҳаёти ҷамъиятӣ-сиёсии кишвар маҳсуб меёбад. То имрӯз муносибати байниҳамдигарии давлат ва дин дар ҳолати таҳавуллот ва шаклгирифт.

Мавриди зикр аст, ки нерӯҳои манфиатдор барои ғаёл гардидани зуҳуроти ифротгароӣ ва террористӣ бо мақсадҳои ноором кардани авзои, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва динии Тоҷикистон амал мекунанд. Се нерӯи ҷаҳонии «бадӣ» – терроризм, ифротгароӣ ва ҷудоигароӣ, ки онҳо дар собиқ СССР нисбатан решақан карда шуда буданд, имрӯз бо ҳадафҳои сиёсии худ дар ҷомеаи муосири тоҷик кӯшиши ғаёл шуданро доранд ва дар ҳамбастагии қувваҳои сиёсии давлатҳои манфиатдор яқоя ғаёл гардида истодаанд.

Вобаста ба масъалаи мазкур муҳаққиқи тоҷик К. Ҷалилов қайд менамояд, ки реша гирифтани ифротгароии динӣ-сиёсӣ ба манфиати ошкорои ширкатҳои бузурге мебошад, ки онҳо дар натиҷаи тезутунд шудани вазъи иҷтимоӣ-сиёсии кишварҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ кӯшиши боз ҳам бештар кардани сармояи худро доранд. Ҳодисаҳои сиёсии Афғонистон, Эрон ва Тоҷикистон баҳонае барои мудохилаи пинҳонӣ ва ошкорои нерӯҳои манфиатдори сиёсӣ ба кишварҳои минтақа гаштанд. Хусусияти хосси вазъи геополитикии кишварҳои тозаистиклоли Осиёи Марказиро (ибтидоии солҳои 90-уми асри гузашта) бо вайрон шудани авзои динӣ-сиёсӣ, муносибатҳои қавмӣ-мазҳабӣ шарҳ додан мумкин аст. Ин ҳолат бо тезутунд шудани вазъияти мавҷуда дар минтақа боис гардид ва дар натиҷа, бисёр хусусиятҳои ихтилофмези дохилӣ, минтақавӣ ва байналмилалӣ ба вуқӯъ пайвастанд.⁴ Дар як муддати кӯтоҳ ғояҳои ифротгароӣ ва ҷудоигароӣ дар минтақа ҷонибдорони худро пайдо карданд. Дар байни ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ба се қувваи «бадӣ» ва се шакли ифротгароӣ (сиёсӣ, динӣ ва байналмилалӣ) нахустин шуда Ҷумҳурии Тоҷикистон дучор омад.

---

⁴ Ҷалилов К. Терроризм не дремлет. <http://news.tj/ru/news/terrorizm-ne-dremlet> (дата обращения к сайту 3.06.14)

Дар марҳилаи муосири таърихи муносибатҳои байниҳамдигарии Тоҷикистон ва Россия лаҳзаҳои мусбат дар робита бо ҳифзи манфиатҳои миллии Тоҷикистон аз ҷониби Россия мушоҳида мешавад. Федератсияи Россия дар муқовимат алайҳи ифротгароии динӣ-сиёсӣ ва терроризми байналмиллалӣ таҷрибаи кофӣ дорад ва ин давлат ба кишварҳои Осиёи Марказӣ, бахусус Тоҷикистон, дар муқовимат ба ин зухуроти нангини ҷомеаи муосир ҳамаҷониба кумак мерасонад.

Дар вазъияти баамалоида пешгирӣ намудани барҳурди рақобати Россия-Хитой дар Осиёи Марказӣ фақат тавассути барқарор намудани шакли нави ҳамкориҳо, гузашти ҳамдигарӣ, тақсими масъулият ва доираи таъсиррасонӣ мумкин аст. Бояд гуфт, ки Россия бо дарназарошти имконпазирии аз Афғонистон берун баровардани қувваҳои НАТО ва минбаъда фаъол гардонидани «се нуруи бадӣ» – терроризм, ҷудоигарӣ ва ифротгарӣ беҳатариро дар минтақа таъмин мекунад. Хитой маблағгузори яқчанд барномаи ҳарбӣ, ҳамчунин лоиҳаҳои азими инфрасохторӣ ва аёши хомро бо дарназардошти манфиатҳои Россия, аз ҷумла дар Сибир ва Шарқи Дур бар дӯш гирифтааст. Хитой ҳамчун абарқудрати ҷаҳонӣ дар самти мубориза бо ифротгароии динӣ-сиёсӣ хеле фаъол аст. Чунки дар доҳили Хитой гурӯҳҳои динӣ-ифротгарӣ низ ҷой доранд. Гурӯҳи динӣ-ифротии Туркистони Шимолӣ солҳои зиёд аст, ки авзои ноҳияи автономии Синзиан-Уйғурро ноором карда, бо баҳонаи озодихоҳии Уйғурҳо амалҳои ифротгарӣ ва террористиро роҳандозӣ мекунад. Гуфтан мумкин аст, Хитой дар доираи созмони ҳамкориҳои Шанхай сиёсати пешгирӣ ва мубориза бо ифротгароии динӣ-сиёсиро роҳандозӣ мекунад.

Дар робита ба ин, ба фикри мо давлатҳои муқтадир меҳоянд дар Осиёи Марказӣ як навъ давлати ғояҳои панисломидошта бунёд сохта, онро таҳти нуфузи ҳамешагии худ қарор диҳанд, то ин ки дар оянда Россия ва Чинро низ ноором гардонида, ин кишварҳоро низ зерӣ таъсири худ дароранд. Ин ташвишҳо дар ҳақиқат ҷой доранд.

Ба ақидаи мо, ифротгароии динӣ-сиёсӣ комилан зухуроти хосси Тоҷикистон набуд, зеро тарҳи ихтилофоти байналмилалиро дар худ ниҳон дошт. Қувваҳои байналмилалӣ ифротгарою тундрав муҳолифини тоҷикро истифода бурда, онҳоро бо маблағҳо ва силоҳҳо таъмин карда, аз рӯи ҳадафҳои дурбинонаи худ кӯшиш намуданд, ки вазъиятро дар Тоҷикистон ноором созанд. Ба ақидаи муҳаққиқи тоҷик А. И. Искандаров, қарорҳо оид ба ҳалли масъалаҳои Тоҷикистон, на дар ҳудуди ин кишвар, балки берун аз ҳудуди он қабул карда мешуданд, махсусан масъалаи муноқишаҳои байни тоҷикон.⁵ Яъне, зухуроти ифротгароии динӣ-сиёсӣ, қабл аз ҳама, дастгирии модӣ ва молиявӣ аз хориҷа мебошад. Ин кумакҳо гӯё ба хешу табор, ҳамдинон аз ҷониби як қатор кишварҳои Шарқи Наздик, ҳамчунин фондҳои гуногуни хайриявӣ ба ном исломӣ, сохторҳои тичоратӣ расонида мешаванд. Ин раванди кумакҳои ба ном хайриявӣ то ҳол аз ҷониби ин кишварҳо ба гурӯҳҳои ифротӣ террористӣ мушоҳида мешавад. Оиди ин масъала байни ҳуди кишварҳои мададрасони ифротгароӣ ва терроризм ихтилофот бархост, ки қариб ба ҷанг хотима меёфт. Кишварҳои исломии Шарқи Миёна бо шариконаш аз кишварҳои дигар фаъолияти ғирирасонии аз ҳадду андоза зиёд ва бе маслиҳати кишвари Қатарро таҳамул накарда, нисбати ин кишвар таҳримҳои иқтисодию сиёсӣ қарор намуданд. Дақиқан маълум шуд, ки ҳамаи ин кишварҳо дар минтақа манфиатҳои ҳолиси динӣ-сиёсии худро ба назар гирифта, сиёсати дугона ва ноодилонаро тарҳрезӣ менамоянд.

Чунончи, афзоиш ва паҳн гаштани ҳаракатҳои динӣ-ифротӣ хусусияти ваҳҳобӣ дошта, дар навбати аввал, ба воридоти маблағҳои асос ёфтааст, ки аз кишварҳои исломии Шарқи ғиристода мешаванд. Барои дастгирии гурӯҳҳои динӣ-ифротӣ, ба мисли ваҳҳобия ва дар доираи ҷаҳонӣ фаъолият намудани онҳо, кишварҳои номбурда миллиардҳо долларро харҷ мекунанд. Онҳо дар солҳои 80-уми асри гузашта нақши муҳимро дар ташкили ҳаракати муҷоҳидон дар Афғонистон бар дӯш доштанд, баъдан, ин гурӯҳи муҷоҳидин

---

⁵ Искандаров А. И. Интеграционные процессы в государствах Центральной Азии: на примере республики Таджикистан и Туркменистан. Дис... канд. полит. наук. М., 2002. -С.78.

бо ҳаракати «Толибон» робитаи қавӣ барқарор намуд. Кишварҳои исломии Шарқи Миёна мутассил ба ҳайси бозингари асосӣ дар ташкили содирот ва паҳн намудани ғояҳои ваҳҳобия, салафия ва ҷиҳоди исломӣ дар Тоҷикистон ёдовар мешавад. Ва ин ақида дар фазои илмии Тоҷикистон аз ҷониби муҳаққиқони соҳаҳои гуногуни илм зиёд таҳлилу баррасӣ гашта, маълум гаштааст, ки дар ҳақиқат нақши Кишварҳои исломии Шарқи Миёна дар дастгирии моливу моддӣ ва маънавии гурӯҳҳои динӣ-ифротии ваҳҳобия ва салафия хеле назаррас аст. Вобаста ба ин масъала муҳаққиқи тоҷик С. Олимова зикр менамояд, ки «фаъолияти ташкилотҳои байналмилалӣ исломӣ дар шароити холигии фазои динӣ ҷомеаи мо мутлақо муваффақиятнок махсуб меёфт, чунки дар натиҷаи барҳам хӯрдани ғояҳои коммунистӣ дар ҷомеаи тоҷик, ҷойи онҳоро идеологияи динӣ ва махсусан, ғояҳои динӣ-ифротгарой ғасб карданд».⁶ Зухуроти исломи сиёсӣ, аз ҷумла ифротгароии динӣ-сиёсӣ, гурӯҳҳои динӣ-ифротгарой, дар кишварҳои Осиёи Марказӣ самарани таъсири кишварҳои хоричӣ, махсули фаъолияти ҳаракати байналмилалӣ ифротгарой ва террористӣ мебошанд. Кумакҳои техникӣ, моддӣ ва ҳарбӣ ба гурӯҳҳои динӣ-ифротгарой аз ҷониби кишварҳои мухталифи Шарқи Наздик дастрас мешаванд. Кумаки хеле зиёд тавассути роҳҳои ғайрирасмӣ аз Кишварҳои исломии Шарқи Миёна ба гурӯҳҳои байналмилалӣ динӣ-ифротии «Бародарони мусулмон», «Ҳамкорҳои мутақобила», «Шӯрои ҷамоҳангсозии исломӣ», «Иттифоқи умумичаҳонӣ мусулмонӣ» расонида мешаванд. Собикадорону ҷиҳодиёни Афғонистон, ки аксаран дар амалиёти ҷангӣ алайҳи собиқ СССР иштироки фаъол доштанд, бо гӯзаштани вақт дар хатти марзи Тоҷикистон ва дар ҳудудҳои он дар ҷанги шаҳрвандӣ иштирок намудаанд. Бо дасти онҳо бисёр амалҳои зиддинсонӣ аз қабилӣ қатлу куштори одамони бегуноҳ бо бераҳмӣ махсус, таҷовуз ба шаъну шарафи занону духтарон амалӣ карда мешуданд. Шоҳидони амалҳои нангини зидди инсонӣ онҳо то ҳол дар қайди ҳаёт мебошанд.

---

⁶ Олимова С. и Олимов М. Местное самоуправление многоэтническим сообществами в странах СНГ. М., 2001-С.325-355.

Таъсирасонии пинҳонӣ ба раванди исломикунонии фазои динии ҷомеа дар Тоҷикистон ва дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ аз ҷониби қувваҳои муайяни як қатор кишварҳои Ғарб собит гардидааст. Кишварҳои Ғарб саъйю талошдоранд, ки манфиатҳои сиёсӣ ва геополитикии худро бо ҳар роҳе, ки имкон дорад, ҳатто бо роҳи истифода ва ҷалби гурӯҳҳои динӣ-ифротгарой, дар ин минтақаи ҳаётан муҳим ҳифз кунанд. Пӯшида нест, ки дар арсаи байналмилалӣ (махсусан, дар кишварҳои араб ва дар дигар минтақаҳои ҷаҳон) зуҳур ёфтани ҳаракатҳои динӣ-ифротгарой, монанди «Толибон», «Давлати исломӣ», «Салафия», «Ал-Қоида» (ИМА, Покистон), пайдоиши ваҳҳобия (Англия) натиҷаи қорҳои ҳадамоти кашшофии кишварҳои Ғарб маҳсуб меёбад. Аксар вақт омили исломӣ аз ҷониби ин ҳадамотҳои маҳсуси кашшофӣ, барои ҳалли масъалаҳои хусусияти байналмилалӣ дошта, хеле моҳирона истифода бурда мешаванд. Аммо оид ба масъалаи таъсир ва таъминоти моддии давлатҳои дигар, бахусус Шарқи Наздик, шубҳае нест, ки ин номгӯйро метавон бе охир идома дод. Барои муҳаққиқон қомилан маълум аст, ки давлатҳои дар боло номбурдашуда, махсусан Арабистони Саудӣ, Қатар ва Эрон гурӯҳҳои тундраву ифротии мазҳабҳои суннӣ ва шиаро маблағгузорӣ менамоянд. Вазъи иҷтимоӣ-сиёсии Сурия ва Ироқ мисоли равшани ин гуфтаҳоаст.

Дар ҳулоса қайд кардан лозим аст, ки омилҳои берунаи пайдоишу паҳншавии ифротгароии динӣ-сиёсӣ дар кишвар рӯз то рӯз инкишоф ёфта истодааст. Як қатор кишварҳо бо мақсади амалинамоии мақсадҳои геополитикию ғасбқорӣ худ ифротгароии динӣ-сиёсиро ба сифати воситаи сиёсӣ истифода мебаранд. Гурӯҳҳои манфиатдори инкишофи ифротгароии динӣ-сиёсӣ дар ҷомеаи тоҷик фишангҳои идеологию иқтисодиро фаровон истифода мебаранд, то ки иштирокчиёну пайравони гурӯҳҳои динӣ-ифротиро ба самти барои онҳо лозима равона созанд.⁷

---

⁷ Эль Мюрид. «Исламское государство» и Россия. Столкновение неизбежно.- М., 2016. -256 с.

Тамоюлотӣ фалсафӣ-сиёсии ифротгароии динӣ-сиёсӣ баъзан аз ғояҳои гуногуни тамоюли зӯроварӣ манша мегиранд ва он дар талаботи зер ифода меёбад. Дар шароити бӯхрони иҷтимоӣ-сиёсӣ ва иқтисодии ҷомеа нигоҳ доштани мавқеи «исломи бузурги ваҳҳобӣ», инчунин гурӯҳҳои динӣ-ифротии муссалаҳ бо ин идеология, ки ба хоҳири ҳадафҳои ноором кардани вазъияти динии ҷомеаи тоҷик равона карда шудааст, кишварҳои дар боло номбаршуда, маблағҳои зиёди пулиро моллиҷуҷудо менамоянд. Ҳашамат ва иқтидори ғояҳои ба худ хосси пуштибонӣ, муносибати «падарона» бо гурӯҳҳои динӣ-ифротгароӣ, тамоюлотӣ ифротӣшавии шуури ҷавонон дар ҷомеа, пайдошавии омилҳои нави ихтилофоти иҷтимоӣ-сиёсӣ дар Тоҷикистон ба манфиати қудратҳои манфиатдор мебошад. Вазифаи давлат ва ҷомеа аз он иборат аст, ки нисбати раванҷҳои зикршуда мавқеи дуруст ишғол намуда, манфиатҳои миллиро дар маҷмӯъ ҳимоя намояд. Эҳёи шуури динӣ бояд ба манфиати муттаҳид кардани миллати тоҷик ва рушд додани тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа истифода шавад. Мо бояд нагузорем, ки қувваҳои манфиатхоҳ, кишварҳои алоҳидаи ғарбию шарқӣ дар фазои динию фарҳангии мо озодона рафтор намуда, дар паи вайронӣ валангор кардани давлати мо бошанд.

Мо чунин мешуморем, ки эҳёи ислом ва шуури динии ҷомеа дар солҳои аввали истиқлолият чи дар Тоҷикистон ва чи дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ бо дарназардошти босуръат паҳн гаштани ифротгароии динӣ-сиёсӣ ва ҳаракатҳои сиёсии исломӣ самараи таъсири кишварҳои алоҳида буда, боиси пайдоиш ва инкишофи гурӯҳҳои динӣ-ифротӣ дар ҷомеаи тоҷик гашт. Бисёре аз ҳаракатҳои динӣ-ифротгароӣ ва террористии муосир тавасути пуштибонҳои худ аз хоричӣ кишвар кӯшиш карда истодаанд, ки дар фазои динии ҷомеаи тоҷик мақоми муайян гирифта, ба ин минвол аз паи тарғиб кардани идеология ва таълимоти ифротгароии худ шаванд. Онҳо шабеҳи дигар гурӯҳҳои ифротгароӣ буда, мақсади ниҳоияшон барангехтани кинаю адовати динӣ, бетартибии сиёсӣ ва сӯст кардани пояҳои ҳуқуқии давлат мебошад. Ҳамин тариқ, метавон гуфт, ки таҳдидҳои ҳаракати динӣ-ифротгароӣ ва афзоиши хавфи амалҳои террористӣ дар Тоҷикистон ба таври воқеӣ, на фақат аз рӯйи

омилҳои иҷтимоӣ-психологӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, кавмӣ, ҷуғрофӣ, таърихӣ-фарҳангӣ, балки ҳамчунин, дар ҳолати таъғирёбӣ қарор доштани ҷомеаи муносири тоҷик муайян карда мешаванд. Моҳияти ин таъғирёбиҳо аз он иборатанд, ки вобаста ба инкишофи ғояҳои ҷаҳонишавӣ сохтори иҷтимоии ҷомеа ба дигаргуниҳои кулӣ мувоҷеҳ шудааст. Аммо дақиқ аст, ки солҳои охир дар ҷомеаи тоҷик раванди беҳбудӣ ба тамоми соҳаҳои ҳаёт мушоҳида шуда истодааст.

Яке аз омилҳои асосии афзоиши ифротгарии динӣ-сиёсӣ, нобасомониҳои сиёсӣ ва коста шудани худшиносии ҷомеа дар Тоҷикистон (дар солҳои аввали истиқлолият) таъсири иҷтимоӣ-сиёсӣ, иқтисодӣ, геополитикӣ ва динии кишварҳои хориҷӣ ба шумор мераванд. Шароити душвори иҷтимоӣ-сиёсии Тоҷикистон дар солҳои аввали истиқлолият ва омилҳои зер боиси зуҳур ва авҷ гирифтани ифротгарии динӣ-сиёсӣ дар кишвар гардиданд. Аз ҷумла, ташвишу изтироб, ҷанги шаҳравандӣ ва оқибатҳои даҳшатноки онҳо, ки ҷомеаи тоҷик пас аз пош хӯрдани Иттифоқи Шӯравӣ аз сар гузаронид; аз даст додани ғояҳои умумимиллӣ ҳамчун меҳвари сиёсии ҷомеа, коҳиш ёфтани пояҳои давлатдорӣ ва ниҳодҳои ҳокимият, раҳна шудани сохтори ҷомеа, коста шудани пояҳои ахлоқӣ, беҳокимиятӣ, риоя нашудани қонун ва ришваситонӣ, яку якбора коҳиш ёфтани сатҳи маърифатнокии ҷавонон дар Тоҷикистон; дар солҳои аввали истиқлолият дар Тоҷикистон ҷавонписарону ҷавондухтарони доираи ҷаҳонбинияшон маҳдуд ба камол расиданд ва онҳо ба осонӣ зерин таъсири ғояҳои гурӯҳҳои динӣ-ифротӣ монданд; маҳдуд гаштани дастрасӣ ба мактабу маориф, пулаки шудани таҳсилоти ҳамагонӣ; ҳамлаҳои шадид аз ҷониби марказҳо, ташкилотҳои байналмиллалӣ исломӣ ва гурӯҳҳои динӣ-ифротӣ тавассути интишор ва паҳн кардани адабиёти ифротгарой, таҳсили донишҷӯёни тоҷик дар кишварҳои Кишварҳои исломии Шарқи Миёна ва ғ.